

De pedagogische basis is het fundament, geen alternatief

Met het toenemend jeugdzorggebruik en de navenante financiële druk op gemeenten, groeit de interesse in de pedagogische basis als mogelijk alternatief voor geïndiceerde jeugdhulp, waaronder jeugdzorg. De vaak impliciete verwachting is dat zwaardere en duurdere hulp kan worden voorkomen of vervangen door de pedagogische basis. Doordat de pedagogische basis bijdraagt aan het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van kinderen en jongeren, is deze intrinsiek waardevol. Hierdoor draagt het versterken van de pedagogische basis mogelijk bij aan een verminderde behoefte aan jeugdhulp.

De pedagogische basis is echter geen instrument dat kan worden ingezet om jeugdhulp te voorkomen of vervangen. De pedagogische basis laat zich door zijn ongeorganiseerde en complexe aard niet vangen in de geïnstitutionaliseerde beleidswerkelijkheid. Het inzetten van de pedagogische basis als alternatief voor jeugdhulp gaat bovendien uit van een regie en tweedeling die niet strookt met de alledaagse werkelijkheid waarin mensen leven.

De pedagogische basis beschrijft een ongeorganiseerde veelheid

De pedagogische basis gaat over de alledaagse werkelijkheid waarin kinderen opgroeien en ouders en opvoeders opvoeden. De pedagogische basis bestaat uit pedagogische relaties, leefomgevingen en basisvoorzieningen. Pedagogische relaties bestaan tussen alle mensen die betrokken zijn bij kinderen en jongeren, en medeverantwoordelijk voor hen zijn; dit zijn in eerste instantie ouders zelf, maar het zijn ook de burens, de volleybalcoach, de overblijffuf, of de leerkracht. Pedagogische leefomgevingen zijn de fysieke en online plekken waar opvoeders, kinderen en jongeren zich dagelijks bevinden, zoals de speeltuin, het schoolplein of het voetbalveldje in het park. En online gaat het hier bijvoorbeeld om sociale media. Onder pedagogische leefomgevingen vallen ook pedagogische basisvoorzieningen: de organisaties en instellingen waarmee gezinnen in hun dagelijks leven vanzelfsprekend mee te maken hebben, zoals school en kinderopvang, de sportvereniging of club, en het buurthuis.

Pedagogische relaties vinden plaats binnen leefomgevingen, én zijn de verbindende schakels tussen verschillende leefomgevingen. Relaties ontstaan vaak vanuit de spontane, vanzelfsprekende ontmoetingen tussen mensen. Het is het praatje tussen ouder en leerkracht op het schoolplein, de buurvrouw die een oogje in het zeil houdt als kinderen in

de straat spelen, de Facebookgroep waar ouders van pubers elkaar online ontmoeten, of de basketbalcoach die iedere week lesgeeft aan een vast groepje tieners op het plaatselijke sportveldje. Deze ontmoetingen zijn veelal ongestuurd en ongericht: ze vinden plaats tussen mensen die gewoon, toevallig, samenleven. In het spontane, alledaagse en vanzelfsprekende karakter zit de kracht van deze ontmoetingen. Hoewel beleid de mogelijkheid tot ontmoeting kan faciliteren, kan zij hier niet op sturen. Alleen mensen zelf kunnen bepalen wie zij kennen en met wie zij willen omgaan. Het concept pedagogische basis is bovenal bruikbaar om deze relaties en omgevingen de aandacht te geven die zij verdienen in een sterk georganiseerde en geïnstitutionaliseerde samenleving.

Hoewel de term pedagogische basis een eenheid impliceert, is het feitelijk een verzamelterm voor een zeer diverse variatie aan relaties en leefomgevingen. Deze verschillen bovendien sterk tussen gezinnen, tussen leden van een gezin en tussen verschillende contexten. Ook veranderen ze gedurende de levensloop van gezinnen. Het is hierdoor nagenoeg onmogelijk om van buitenaf te categoriseren wie en wat wél en níet tot de pedagogische basis behoort. Categorisatie leidt daarnaast makkelijk tot een statisch beeld van de pedagogische basis. Hierdoor kunnen relaties en leefomgevingen worden gemist, terwijl deze wel belangrijk zijn voor een bepaalde persoon in een bepaalde context. Categorisatie brengt ook het risico van normstelling met zich mee, waarbij van buitenaf wordt bepaald welke relaties en leefomgevingen een 'goede' pedagogische basis vormen.

De pedagogische basis is er altijd

De pedagogische basis kan niet worden gezien als alternatief voor jeugdhulp. Als we spreken over 'een alternatief', lijkt het alsof we twee opties hebben. Het is alsof we moeten kiezen: zetten we voor dit kind jeugdhulp in, of de pedagogische basis? Zo werkt het niet. De pedagogische basis is van belang voor alle kinderen en hun ouders. Ook als zij tijdelijk extra formele ondersteuning nodig hebben. De keuze tussen pedagogische basis en formele jeugdhulp gaat daarmee uit van een valse, niet-bestaande tegenstelling. Het is andersom ook van belang dat formele hulpverlening aansluit bij wat er sowieso is: de pedagogische basis. De pedagogische basis 'gebruiken' als alternatief voor jeugdhulp gaat uit van een regie die er niet is. Je kunt mensen niet dwingen om elkaar formele of informele hulp te bieden. Je kunt niet voor hen beslissen wat ze elkaar gunnen, of hoezeer ze zich inzetten voor een ander. Dit vragen van mensen kan er zelfs toe leiden dat zij *minder* geneigd zijn elkaar hulp te bieden. Omdat dit niet langer hun eigen vrijwillige keus is.

Als gezinnen extra ondersteuning nodig hebben, hebben zij recht op formele hulp, gegeven door professionals die hiervoor zijn opgeleid. Een dergelijke vorm van hulpverlening kan niet worden overgedragen aan mensen in het informele netwerk van gezinnen. Want dit zou de verantwoordelijkheid voor zorg leggen bij mensen die hiervoor niet altijd de kennis, vaardigheden, tijd of mogelijkheden hebben. Het risico bestaat dat het informele netwerk hierdoor wordt overbelast.

Kan beleid de pedagogische basis versterken?

Beleidsmakers kunnen de pedagogische basis wel degelijk ondersteunen en versterken. Maar daar hoort een ander soort beleid bij dan het type waaraan we gewend zijn. Namelijk beleid dat zich aanpast aan de pedagogische basis, en *niet* de pedagogische basis aanpast, zodat deze bijdraagt aan beleidsdoelen. Er hoort beleid bij dat zich richt op wat *kan* ontstaan, in plaats van op meetbare effecten binnen bestuurscycli.

Een sterke pedagogische basis bestaat uit veilige, toegankelijke en uitnodigende leefomgevingen. En uit sociale relaties die gekenmerkt worden door wederzijds respect en gelijkwaardigheid. Beleid kan hierop sturen, hierbij ondersteunen, en hiervoor kaders scheppen. Niet door vooraf bedachte, generieke oplossingen uit te rollen, of nieuwe initiatieven op te tuigen. Maar juist door de al aanwezige positieve krachten in een wijk op te zoeken en te ondersteunen. Door ontmoeting te stimuleren tussen ouders en kinderen, buurtvoorzieningen, scholen, opvang en jeugdgezondheidszorg. Zij kunnen samen het gesprek aangaan over opgroeien en opvoeden in de wijk. Over wat voor hen veilig, toegankelijk, en uitnodigend betekent, en hoe dat er in hun eigen omgeving concreet uit ziet. Hierdoor krijgen alle deelnemers van de pedagogische basis – en vooral de opgroeiende kinderen en hun ouders en opvoeders – de gelegenheid mee te beslissen over wat voor hen belangrijk is. Dit vergroot de kans dat alle kinderen en ouders toegang hebben tot, en profiteren van de pedagogische basis.

Iedereen is onderdeel van de pedagogische basis

De hele samenleving vormt de pedagogische basis waarin kinderen opgroeien. Hier zijn we ons vaak niet van bewust. Dus ook de politicus die zijn ongenoegen uit via sociale media, de influencer die een product promoot, de agressieve verkeersdeelnemer, en de ouder die verhaal haalt bij de voetbalcoach. Zij voeden allemaal op. Niet omdat zij hier bewust voor kiezen. Maar wat in het publieke domein gebeurt, wordt gezien. En wat wordt gezien, dient voor kinderen en jongeren als voorbeeld van hoe mensen met elkaar leven. Ook als dit niet

ondersteunend is aan het opgroeien en opvoeden. Visies over wat ‘goed’ opgroeien en opvoeden is liggen bovendien ver uit elkaar, en kunnen tegenstrijdig zijn. Dit maakt samen leven – en samen opvoeden – niet makkelijk. En dit maakt een sterke pedagogische basis geenszins vanzelfsprekend. Desondanks schuilt er een enorme kracht en rijkdom in de complexe, alledaagse werkelijkheid van de pedagogische basis. Beleidsmakers kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren, en hierdoor het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van alle kinderen ondersteunen.

Auteur

Amaranta de Haan

Nederlands Jeugdinstituut

Churchilllaan 11
Postbus 19221
3527 GV Utrecht

030 230 6344
info@nji.nl | www.nji.nl

